

Brulova.pos.doc

Konzultantský posudek diplomové práce

Autor: **Bc. Barbora Bruhlová**

Název: **Trest smrti jako odpověď na vrůstající trend násilí**

Vedoucí práce: **PhDr. Martin Cejp, CSc.**

Trest smrti byl v řadě zemí zrušen hlavně proto, že je považován za nehumánní, nevratný (nelze napravit případný justiční omyl), zneužitelný (bylo prokázáno, že v totalitních režimech byl používán k likvidaci politických odpůrců). Kromě toho se nikdy nepotvrdilo, že má pro pachatele odstrašující účinek. Na druhé straně se převažující část veřejnosti – zřejmě pod dojmem obzvláště brutálních trestných činů, které jsou náležitě medializovány - ve většině zemí přiklání k jeho obnovení. Stejně tak vznikají někdy pochybnosti o tom, zda společnost není k těžkým zločinům příliš tolerantní, a zda to, že nečelí brutalitě stejným způsobem, nemůže být považováno za její slabost. Světová právní politika však jednoznačně směřuje k humanizaci právních systémů a poprava člověka je považována za brutální akt msty, který nemá v civilizované společnosti co pohledávat. Nelze popřít, že ve společnosti existují oba krajní názory, jak pro, tak proti, a že při hledání objektivního stanoviska je nutné zvažovat argumenty obou stran.

Barbora Brulová usoudila, že měnící se situace – zejména nárůst brutálních násilných trestných činů, vzrůstající nebezpečí terorismu a extremismu - by měla být důvodem k tomu, aby se, jak v České republice, tak v Evropě znovu uvažovalo o obnovení trestu smrti. Na toto téma zaměřila svoji diplomovou práci.

V teoretické části se autorka pokusila vymezit pojetí trestu smrti. Pracovní definice, které uvedla, však jsou spíše hodnotící a nevymezují přesně podstatu. Zajímavé jsou náhledy na tento fenomén z hlediska různých náboženství, tato část je však již spíše historická než teoretická. Historický pohled je dobře zpracován. Autorka zmínila celkovou historii trestu smrti, minulou i současnou legislativu a dosti podrobně popsala některé způsoby popravování. V této části převažovala spíše popisným způsobem zpracovaná historie, jejíž předností je to, že vychází z dlouhodobějšího vývoje a díky tomu z ní lze odvodit trendy. Teoretické východisko však nelze nahradit historickým pohledem. (Až při čtení poslední verze textu si uvědomuji, že by bylo možné vyjít z trestní politiky a obecnější funkce trestu.) Vlastní

teoretické východisko práce lze spíše odvodit z cílů, které si autorka vytýčila, případně ze stromu problémů. Kromě popisu různých pojetí, záznamu trendů ve vývoji kriminality (zvláště násilné a brutální), srovnávací analýzy v uplatnění trestu smrti v České republice a USA, lze považovat za hlavní cíl zhodnocení argumentů pro a proti trestu smrti v situaci, kdy se zvyšují počty násilných trestných činů a roste jejich brutalita.

V souvislosti s tímto cílem si autorka kladla přesné a smysluplné výzkumné otázky. Popsala trendy ve vývoji kriminality, reakce veřejnosti, zjišťovala názory a argumenty odborníků, porovnávala situaci v zemích, kde je trest smrti aplikován a v zemích, které ho zrušily, pokusila se doložit, zda „by bylo navrácení trestu smrti možností, jak pomoci veřejnosti, aby se cítila bezpečněji a potlačil by se nynější trend násilné trestné činnosti“.

Použité metody odpovídají stanoveným cílům. Barbora Brulová využila české i zahraniční odborné texty a dokumenty, včetně právních předpisů. Shrnula statistické údaje a výsledky výzkumů veřejného mínění (nejen za Českou republiku, ale i za USA). Nezaměřila se pouze na trest smrti, ale vzala v úvahu i celkový vývoj kriminality. V rámci stromů problémů zpracovala autorka téma i z hlediska širších společenských souvislostí. (V ideálním případě by se mohl brát v úvahu i celkový vývoj společnosti, ale to už by přesáhlo možnosti diplomové práce a šlo by o rozsáhlejší dílo.) Shromáždila řadu údajů kvantitativního (statistiky, výsledky výzkumů) i kvalitativního (postoje, názory, argumenty) charakteru. Kvantitativní údaje uspořádala do přehledných tabulek a grafů, kvalitativní logicky utřídila podle smyslu.

Oceňuji pečlivost při shromažďování podkladů i jejich široký záběr, ale musím zde zmínit jednu obecněji platnou poznámku. Statistická data, i další kvantitativní údaje, je nutné kriticky přehodnocovat, zejména z hlediska jejich vypovídací schopnosti. To vyžaduje zkušenost a badatel musí porovnávat různé zdroje. Bohužel i odborníci z jiných společenských vědních oborů přejímají o stavu a vývoji kriminality různá nepřesná klíšé, ty pak dále šíří novináři a věčným omíláním se tyto věci utvrdí ve veřejném mínění. Zprvu si musíme být neustále vědomi, že policejní statistika vypovídá pouze o registrované kriminalitě. Nejde tedy o souhrn všech trestných činů spáchaných na určitém území za určité období, ale o činy, které policie zaregistrovala. Viktimizační výzkumy ukazují, že poškozených osob je mnohonásobně více. Vypovídací schopnost dále závisí na délce prezentované časové řady. Zejména Zprávy o

bezpečnostní situaci, předkládané Ministerstvem vnitra, zachycují většinou příliš krátké období. Nejhorší je, že stále ještě je příliš nízká objasněnost registrované trestné činnosti. Po roce 1990 byla třetinová objasněnost, po roce 2000 je již téměř poloviční. I to však znamená, že asi o ¾ kriminality se vůbec neví a z toho zbytku, o kterém se ví, se více než polovina vůbec nestihá. Takže argumentujeme nepřesnými čísly. Autorka sama převzala klišé, že když se po roce 1990 mnohonásobně zvýšila kriminalita, že se tím míní i mnohonásobné zvýšení kriminality násilné. Ve skutečnosti se celková registrovaná kriminalita zvýšila 3,5-4x a například počet vražd ani ne 2x. Vzrostla zejména kriminalita majetková. A to, jak již bylo řečeno, o mnohé majetkové kriminalitě ani nevíme, zatímco o vraždách většinou víme. Také není pravda, že kriminalita mládeže stoupá. V posledních čtyřech letech kriminalita mládeže klesá (absolutně i relativně). Další příklady uvádět nebudu, ale obecně platí, že jestliže chceme nějakými čísly argumentovat, tak musíme vědět, o čem přesně ta čísla jsou. Podobně u postojů a názorů veřejnosti. To, že si lidé o něčem něco myslí, ještě neznamená, že to tak je. Výzkumy veřejného mínění mají funkci zpětné vazby. Jejich prostřednictvím můžeme zjistit, co o příslušném problému lidé vědí či nevědí, můžeme – často překvapeně - sledovat, že zaujímají jiné postoje, než jsme očekávali, měli bychom se zamýšlet, proč to tak je. Ale nemůžeme argumentovat v tom smyslu, že když lidé chtějí, aby byl obnoven trest smrti, tak ho obnovíme.

Oceňuji, že autorka pracně a poctivě shromáždila četné podklady, dokonce i z USA. Výše uvedený poměrně dlouhý exkurs nesměřuji vůči ní, ale míním ho obecně. Slouží-li nekriticky přejatá data jako argumentace, navíc ve věci tak vážné jako je poprava člověka – pak bychom se my všichni měli vyvarovat krátkých spojení. V případě Barbory Brulové byla situace poněkud komplikovaná v tom, že ona hned na začátku vycházela z toho, že chce zaujmout jednoznačné stanovisko v tom smyslu, že trest smrti by měl být znovu nastolen. I přes výhrady, které jsem napsal ke statistikám a výzkumům veřejného mínění, uznávám, že podkladové materiály shromáždila nestranně a jsou v nich argumenty pro i proti. V první verzi shrnutí a závěrů však měla tendenci přikládat větší váhu těm stanoviskům, které vyznívaly ve prospěch trestu smrti. Možná i v souvislosti s tím v textu navíc zazněla i nabubřelější novinářská klišé. V konečné verzi se autorce tuto jednostrannost podařilo odstranit.

Pozitivně hodnotím, že v diplomové práci jsou četné, pečlivě shromážděné, zajímavé podklady. Existuje však nebezpečí, že když se těmito daty argumentuje bez jejich kritického

přehodnocení, mohou být zneužity. Zvláště tehdy, kdy se nehledá objektivní stanovisko. Pak nejde o vědu, ale o ideologii a ideologie používá demagogii. To se nakonec podařilo překonat. Diplomovou práci doporučuji k obhajobě.

Navrhované hodnocení: 2

Kontrolní otázky:

1. Uveďte hlavní argumenty pro trest smrti
2. Uveďte hlavní argumenty proti trestu smrti

V Praze 1.6.2009

Martin Cejp